

פרקי הספר

5	למען יידעו
חלק ראשון / דמדומים	
11	פרק א' / לעסר את הגשר בכיוון אחד
14	פרק ב' / לא היה למי להגיד "שלום"
21	פרק ג' / הרוסים באים
23	פרק ד' / הגרמנים פולשים – המלחמה פורצת
28	פרק ה' / בדרך הנדודים
32	פרק ו' / פיגרום
35	פרק ז' / סטורים ומסוגרים
38	פרק ח' / למען כיכר לחם אחת
40	פרק ט' / על קידוש ה'
44	פרק י' / מן הפח אל הפחת
47	פרק יא' / אל הגיטו
50	פרק יב' / חטיפות וחיפושים
חלק שני / בגיטו	
57	פרק יג' / סופו של הגיטו הקטן
64	פרק יד' / שירה של תקווה
68	פרק טו' / המכה המכאיבה ביותר
72	פרק טז' / מקור של סחח וחיוק
76	פרק יז' / שלושה קילוגרם ירקות על הגב
80	פרק יח' / מתוך לוע הארי
85	פרק יט' / חצי כיכר לחם
88	פרק כ' / הגיטו מצטמק והולך
91	פרק כא' / "אקציות הילדים"
95	פרק כב' / גם בליל הסדר
99	פרק כג' / יושבים ומחכים לסוף
102	פרק כד' / גילו אותנו!
106	פרק כה' / כך חטל גיטו קומנה

עטיפה: תרצה פלג

כל הזכויות שמורות למחברת
רוחב כתב סופר 20/ב', ירושלים

טלפון: 02*5376177, 04*8661761

יש לאחד בשנת תשנ"ז

חלק שלישי / עבדים היינו

פרק כז / אסירות בשטוטהוף 113
 פרק כז / הבבי הראשון לאחר ארבע שנים 119
 פרק כח / 'לחטוף' שמלה ונעליים 125
 פרק כט / שוחות ובורות באדמת גרמניה 128
 פרק ל / יום כיפור אחד ומיוחד 132
 פרק לא / 'דיפורד' של קש ופירורים של לחם 134
 פרק לב / בניגוד לכל הגיון 139
 פרק לג / ימים ארוכים בצריף הגדול והריק 143
 פרק לד / אויב ושמו: טיפוס-הבהרות 147
 פרק לה / בזכות חיך אחד... 150
 פרק לו / באש ובמים 154

חלק רביעי / השחר עולה

פרק לז / מנה, ועוד מנה, ועוד מנה - - - 161
 פרק לח / הדרכים נפרדות 165
 פרק לט / שלוה מסביב - וכאכ בלב 168

לידינגה - בית חם בארץ קרה

מבוא מאת הרב וולכה שליט"א 175
 בוגרות לידינגה מספרות
 כמלאכים האומרים: 'חיה תחיו ו' / פ. בולק 183
 'קץ שם לחושך' / איצה ורה 190
 היזודי 'האמית' הראשון / ח. ברויאר 196
 'שלנו - סילו שלהם הוא' / א. פלינטשטיין 201
 שישג ושמו 'לידינגה' / רבקה לוי 206
 'שמו משמחה גדולה וחמה' / בלומה רייס 216
 המלאכים של לידינגה / ע. לויין 221
 ליטוד שטיך צמא / שושנה זומר 228
 היכן את, עשלת? / רבקה לוי 231
 יחשפת מסיפורת ותלמידת באם משלחה / שושנה לקס 238
 הנך יחפץ / שושנה זומר 241
 אמי / שושנה לקס 244

למען יידעו

למעלה מחמישים שנה חלפו מאז התרחשו מאורעות אלה; יוכל כבר עבר - אך עדיין עומדים לנגד עיני אותם מאורעות שעברו עלינו, ועל כל יהדות ליטא ואירופה בכלל, בשנות מלחמת העולם השנייה - בתקופת השואה הנראת. זמן רב חלף - אך הזכרונות בהירים הם וחדים; למול עיני ניצבות התמונות כה ברורות וחיות, כאילו רק תמול-שלשום הכל קרה.

אומנם, טבעי הוא, שעם חלוף השנים פרטים רבים אבדו בתהום השכחה, ועם כל זאת - זכרונות רבים נותרו, והם נחרתו עמוק בלב. ואת כל אשר חקוק בזכרוננו ובליבי מנסה אני, בדפים אלה, לתאר למען יידעו ילדי ונכדי והדורות אשר יבואו. האסון שפקד את עם ישראל בתקופת השואה - אינו יכול להיותפס כמוח-אנוש. רבות נכתב על תקופה זו; רבים שעברו את אימי השואה ומוראותיה ניסו לכתוב ולתאר. וכמוהם, גם אני - ככל שאנסה לתאר, לא אוכל - ובעצם, לא נוכל כולנו - להשלים את תמונת הזוועה ולהעביר לקורא בן-ימינו ולו רק חלק ממה שעבר עלינו באותן שנות אימים.

וברוך ה', קיבל הקב"ה את תחינותיהם - ונס קרה לנו.

לעומת הנס שקרה לנו - רבים היו המקרים שנסתיימו בכי רע. אחד מהם היה כשיהודי בשם מק נתפס בעת שניסה להתגנב מן הגניטו מתחת לגדר התיל. השומרים תפסוהו, והוא - ברצותו להשתחרר מידיהם - ניסה לירות בהם בנשק שהיה ברשותו.

הדבר עורר את המתם של השומרים: לא די בכך שיהודי מנסה לברוח מהגניטו, יש בידו נשק והוא מעז לירות לעבר חיל גרמני, "פאר האנשוות"! התיתכן הוצפה שכזאת?

חיש הובל היהודי אל הגניסטפו ושם נחקר בעינייים קשים, במטרה לגלות מהיכן השיג את נשקו. על אף העינייים לא פצה מק את פיו ולא גילה מאומה. היה זה יהודי פשוט ורגיל, יהודי מן השורה, שעמד בגבורה בייסורים עד אשר נפה את נשמתו מרוב עינייים.

את גויייתו תלו המרצחים במרכז הגניטו - למען יראו וייראו. ואכן, כל יושבי הגניטו חוייבו לבוא לראות את הטופה התלויה. היה זה מחזה זועה שקשה לתארו במלים.

אך בכך לא נסתיים המעשה - כעבור ימים מספר הגיעו הגרמנים אל ביתו שבגניטו וערכו שם חיפוש. בצאתם, לקחו את אמו ואחותו של מק והוציאו להורג גם אותן.

ספרו, כי בעת החיפוש בביתו מצאו הגרמנים כמויות גדולות של זהב ושעוני זהב - מק היה שען במקצועו - ואת כל השלל גטלו הגרמנים לעצמם. וכדי שלא יהיו עדים לגזל, הרגו את אמו ואחותו.

מעניין לציין, כי לאחר המלחמה ניסו הגרמנים להצדיק את מעשיהם בכך שהם פעלו "על פי פקודות" ו"על פי צו מגבה" - הגה אחת העובדות המוכיחה כי הנאצים פעלו לפי "צו מצפונם" (אמזי למצפון שכזה!) ולמען טובתם האישית.

פרק יט / חצי כיכר לחם

באחד הימים עברה שמעה בגניטו, שאוספים אנשים למש" לח לריגה, לעבודה.

ריגה היא בירת לטביה, השוכנת צפונית לליטא. (ליטא, לטביה ואסטוניה - כפי שכבר ציינתי - הן שלוש המדינות הבלטיות. ליטא היא הדרומית שבהן, צפונית לה לטביה וצפונית ללטביה - אסטוניה.)

לאחר שהרגו הצוררים את כל יהודי לטביה ואסטוניה, הם נזקקו לעובדים - עובדים ללא תשלום, כמובן! - והעובדים הללו היו יהודי ליטא. התשלום היחיד שקיבלו בליטא, ובכל ארצות הכיבוש, תמורת עבודת הפרך שעבדו כל היום היה - צלחת מרק!

עתה החליטו הרשעים לחטוף יהודים מהגניטו שלנו, גיטו קובנה, ולשלוח אותם לעבודה בריגה. כעבור זמן מה חטפו יהודים גם לעבודת פרך באסטוניה.

(עם היהודים ששרדו בחיים לאחר עבודת פרך במקומות אלה - נפגשו מאוחר יותר במחנה שטוטהוף, לשם נשלחו גם הם כשהתקרבו הרוסים.)

באותו זמן שנודע על משלוח יהודים לריגה כבר לא היינו

אהוב עלינו ויקר לנו.
 נכנסנו אל הבית שעמד בשממונו מאז אותו יום שגורשנו
 ממנו. הזמן היה קצר – והבלבול והמבוכה כה גדולים! מרוב
 בהילות לא ידענו מה לקחת ומה להשאיר; לא הצלחנו להתרכז
 ולהשוב בהגיון מה הם הדברים הנחוצים ביותר. לכן, לקחנו
 בראש ובראשונה כמה קילוגרמים של תפוחי אדמה וקמח
 מהמצרכים שעוד נותרו בביתנו. אילו היינו חושבות ביישוב
 הדעת, היינו לוקחות מגבות, סדינים, ושאר פריטים דומים,
 שהרי אותם אפשר היה להחליף אצל הליטאים תמורת מצרכי
 מזון רבים. אך אנו – לא סוחרים היינו ולא בני סוחרים, וכלל
 לא התמצאנו בְּרִוּי המסחר... אין פלא שלמשפחות כדוגמת
 משפחתנו לא קל היה להסתדר בניטו.

הנשר בקובנה לסמודקתו צולם - תשרי תשנ"ז

בית העלמין הישן בקובנה צולם - תשרי תשנ"ז

לאחר האקציה
 הוקטן שטח הגיטו,
 והיהודים אולצו לעבוד
 באיזור לאיזור

ביום 'אקציה חילושים'
 הוטרו ישרי הגיטו היהודים
 לתחילת עבודת החקלאות,
 הם נלקחו לחווים הנשתייכים
 עם קטני המדינה.
 הנתיב שבאחריהם
 נקרא 'סלוק צ"י'
 בו חילקו
 המטות היקוות,
 ועד הסגור
 היה המנהל
 בו התבטאו
 בעת חילוק הגיטו